

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. L. T.

Megjelen havonként.

Deczember. I.

Ára évenként i frt 15 kr.

Tartalom: Valóban nincsenek-e az irodalomban talált lombmohok Magyarországon felemlítve!? Kanitz Ágost. — Az angol közoktatásügyi törvényhozás (vége.) Felméri L. — Tárlati jegyzék (folytatás.) — Adományjegyzék.

Valóban nincsenek az irodalomban Magyarországon talált lombmohok felemlítve!?

Egy pár hónap előtt megjelent a híres strassburgi egyetemi tanár, az egyenlő mértékben mint bryolog és phytopalaeontolog ünnepeztet W. Ph. Schimper *Synopsis muscorum europaeorum**) című munkájának második kiadása. Több mint tizenöt év mult el, hogy a munka először jutott a botanicusok kezébe, majdnem tíz év óta emlegették ezen új kiadást és mindenki nagy türelmetlenséggel várta ezt, hiszen az utolsó 15 év alatt a növénytan ezen ágában is anynyi sürgés, forgás volt, hogy mindenki a közzétett adatok felett a tárgy legkitértőbb ismerőjétől véleményt — ítéletet várt.

A könyv berendezésére nézve oly czélszerű, hogy czélszerűbbet kívánni nem kell. A mit mond, az egy német szót használva „gediegen“, de fájdalom sok, nagyon sokról nem szól.

De ismertetni akarom ezen könyvet röviden, mielőtt elmondanám azt, a mit speciális magyar szempontunkból elmondanom kell. A munka az összes európai lombmohok (*Musci frondosi*, *Bryinae*) leírását akarja tartalmazni, tehát ez egy munka, melynek segítségével a mohokat meghatározhatjuk. A *Synopsis* első kiadása egy, ezen új kiadása két kötetből áll: az első kötet (*Introductio*) CXXX lapot és VIII táblát, a második (*Specierum descriptio*) 886 lapot tartalmaz, tehát tulajdonképpen csak azért áll két kötetből, mert egy kötet talán nagyon vastag lett volna.

Az I. kötet tartalma három részre oszlik. I. A mohok organographiája és morphológiája elemei (I—XXXVII.) II. A mohok lakhelyei és földrajzi elterjedése Európában (XXXVI—LX I.) III. A mohok systemat. osztályozása; és pedig meglehetősen bőven adja nagy

*) A munka teljes címe: *Synopsis muscorum europaeorum praemissa introductione de elementis bryologicis tractante, Auctore W. Ph. Schimper. Vol. I. Introductio. Accedunt tab. VIII. typis genericos exhibentes. Editio secunda valde aucta et emendata. Stuttgart E. Schweizerbart (E. Koch) 1876. 4 számozatl. és CXXXI. Vol. II. Specierum descriptio 886 l. Stuttgart u. o. 1876. 8°.*

hazánkfia Hedwig, azután Bridel és C. Müller mohrendszerét (LX—LXXXIII l.) és végre saját legújabb rendszerét (LXXXIII—CXX l.) A Schimper áttekintésében az összes genusok diagnosisi is meg vannak és ha még szem előtt tartjuk, hogy a genus-typusok VIII táblára rajzolva is vannak, ezen első rész magában véve egy kitűnő vezérfonal, melynek segítségével kiki a mohokról igen helyes ismereteket nyerhet. Sajnálni kell, hogy ezen táblák változatlan másolatai az első kiadás tábláinak azon egyetlen megváltoztatással, hogy az első kiadás III táblája itt a IV., és a IV. táblája a másod. kiad. III. táblája. Érezhető hiány az, hogy a most felállított új genusok ábrái elmaradtak és az első kiadás tulajdonosát nem kellemesen érinti még azon körülmény is, hogy az új lithographiák nem oly szépek, mint a régiek! Ez különben nem csak ezen munka, hanem sok más munkánál is tapasztaltatott. De mindazonáltal ezen első rész oly véghetetlen nagybecsű, hogy csak örvendeni lehetne, ha sok más növénycsoportról ily kitűnő áttekintéseket bírnánk! Kár, hogy a kiadó ezen introductiot nem akarja külön árúba bocsátani!

A második kiadás rendszere, mely szerint e második kötet készült, most nagyon közeledik az Ernst Hampe, most blankenburgi gyógyszerész (szül. Fürstemberg a. d. Weser 1795. jul. 5.) rendszeréhez, csak hogy ennek főbeosztását cladocarp és amphocarp mohokra nem követi.

Sch. a mohokat következő módon csoportosítja:

A) Bryinae (Musci genuini Hampe). (Ezen átirat bizonyosan csak szedéshiba következtében elmaradt a XXXIII lapon).

Ser. I. Acrocarpae

O. I. Cleistocarpae (Syn. 2—29 l.)

O. II. Stegocarpae (Syn. 30—550 l.)

Ser. II. Pleurocarpae (Syn. 551—880 i.)

B) Bryinae anomalae (Musci spurii Hampe).

O. I. Holocarpae (Syn. 809—811 l.)

O. II. Schizocarpae (Syn. 811—823 l.)

O. III. Stegocarpae (Syn. 823—850 l.)

Ha már most az alsóbb csoportokat a Syn. első kiadásával összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy az O. I. Cleistocarpae 4 tribusa: Physcomitrioideae, Pottioidae, Voitiaceae, és Bruchiaceae. Mint önálló tribusok szerepelnek Ceratodontaceae, Eustichiaceae, Tetrapihidaeae és Disceliaceae; a Fabroniaceae (két családdal Fabronieae és Myrineae) a Hookeriaceae után következnek; a Hypnaceae öt család alkotja, u. m. Pterigynandreae, Orthothecieae (itt van most Pylaisia is), Campthecieae, Brachythecieae és Hypneae. Eucladium a Weisiaceae, Pterogonium a Leucodontaeaehez helyeztetik. Új genusok: 100 l. Metzleria — Dicraneae — (a Frankfurtban lakóA. Metzler után, ki azt 1868. felfedezte) Helvetia.**)

**) Van különben már egy Metzleria, melyet ugyan Bentham és Hooker

855. l. *Scorpiurium* (az ágak és ágacsák modo *Scorpionis caudae arcuato-incurv. unde nomen*) Franciaország. Alg.

Továbbá az Olaszországban és Majorca szigetén talált *Trichostomum bericum* De Not. alapján 181 l. *Leptobarbula* — *Trichostomeae* — de van ezen genusnak még két egészen új speciese: az egyik Franciaország., a másik Monsdorf (Saarbrücken k.) találtatott;

a *Grimmia gigantea* Syn. I. ed. alapján 233 l. *Geheebia* — *Trichostomeae* — (A. Geheeb jóhírű délnémet bryolog után). Alpok, Pyrenaeok, Scotia;

a *Zygodon lingulatus* C. Müller alapján 852 l. *Merceya* (A. de Mercey francia bryolog után, ki azt a Pyrenaeokban találta, hol különben már elébb is találtatott, ugyszintén *Gasteinnél* is). „Genus paradoxum cum nullo europaeo commutandum;

a *Glyphocarpus Webbii* Mont. alapján 513 l. *Anacolia* — *Batramiaeae* — (a tok rövid nyélben *αναστολος* (az accentust nem én hagytam ki), *brevipes*) Granada hegyein, Corsica.

Tehát egészen ösmeretlen típusok alapján csak két új genust állított fel. Több subgenust most genussá emelt, u. m. *Hymenostomum* RBr., *Gyroweisia* Sch., *Oreoweisia* Sch. és *Rhabdoweisia* Br. et Sch., a Syn. I. kiad. 54 és következő lapjain szereplő subgen. *Euweisia* szintén genus lett, de a II. kiad. 53 sk. l. mint *Gyroweisia* Lindb. szerepel. Ellenkezőleg subgenusok lettek az eddigi genusok *Anacalypta* Röhl. és *Anomobryum* Sch.

Sokkal több az új fajok száma, ez 68-ra emelkedett, mi igen szép szám, ha vesszük, hogy ugyanazon időben csak 14 faj megszűnt az lenni. A Syn. I. kiad. 143 genus és 714 species, a mostaniban 157 genus és 906 species van leírva.

A leírások és a jegyzetek olyanok, mint azokat a bryologia nagymesterétől méltán várhattuk, de a lelhelyekre vonatkozó adatok gyakran hiányosak és hiányzik is több faj, melyet mások felállítottak. A CXX—CXXVI l. összeállított irodalom, az egész vastag második kötet mutatják, hogy Schimper sok munkát, sok adatot nem kapott kézhez.

Nem akarom ezen állításomat egész kiterjedésben bizonyítani, mert meg vagyok győződve, hogy ezt majd mások megteszik, én itt csak azt akarom constatalni, hogy Magyarországról csak három adatot találtam e munkában, és pedig: a 252 l. *Grimmia contorta* (Wahlenb.) Sch. 253 l. ad lacum Langesee Carparatorum in valle confragosa Volksgrund dicta, ubi cl. Wahlenberg detexit; 631 l. *Orthothecium rufescens* (Dicks.) Br. et Sch. (in) *Carpatis* és 760 l. *Hypnum Heufleri* Juratzka 761 l. in *sylvis abiegenis editoribus vallis Arpasch Transsilvaniae, ubi clar. Eq. de Heufler anno 1850 primus legit.*

Gen. plant. II. 553 l. a *Lobelia*hoz vonni akarnak, de mely nézetem szerint oly karakterekkel bír, hogy azt nem lehet oda synonymnak tenni. Már most csak az a kérdés, vajjon ezen „*cl.*“ melylyel különbözik a Schimper által proponált genus elégséges-e, hogy a moh-nemet ezen névvel megtartsuk, erről legközelebb máshol.

Ez igazán nagyon kevés! De valóban nincsenek-e adatok Magyarországán talált mohokról az irodalomban?

Lássuk, mit mondanak forrásaink.

Magyar földön szül. Hedwig János, (Brassóban 1730 oct. 3.) a lipcei egyetemen a növénytan ny. rendes tanára, ki a tudományban mint a „mohok Linnaeus” szerepel. Nagy munkáiról, a mennyire fontosak is azok, itt nem akarok szólni, de igen is constatálni kívánom, azon ugy látszik ismét feledékenységbe jutott, de tőlem már egyszer említett tényt, hogy a Lumnitzer Flora posoniensis (1791) c. munkában a mohokról szóló rész szerzője Hedwig***). Tehát hazánk a legelső országok közé tartozik, melyek bryologiai specialflorát felmutathattak.

G. Wahlenberg, később upsálai egyetemi tanár, ki a Kárpátokat maga is bejárta, Flora carpatorum principalium (1814) c. munkájában a mohokat is tárgyalta. Endlicher Flora posoniensisében (1830) szintén vannak mohok. 1840. májusban írta meg az előszót Baumgarten az Enum. stirp. magn. Transs. princip. IV. kötetéhez, a csak 1846-ban kinyomtatott munka 43—236 l., tehát majdnem kétszáz lapon vannak az erdélyi mohok leírva.****)

Ezen időben több helyen kezdettek gyűjteni, az eredmények ugyancsak az ötvenes években publicáltak, első sorban fel kell említeni Hazslinszky Frigyest, az eperjesi tanárt, ki maga gyűjtött, másoktól (p. Veselsky, Kalchbrenner) segített, másokat buzdított, több rendbeli adatokat publicált és az összes vidékére vonatkozó adatokat később összefoglalta ily című értekezésében: „Éjszaki Magyarhon lombmohai.” (Math. és term. tud. közl. vonatk. a hazai viszonyokra. Kiadja a m. tud. ak. IV. köt. 1866. 404—471 l.). Pozsonyban is több gyűjtöttek mohokat, az összes adatokat összefoglalta Bolla János, ottani iskolaigazgató. (Die Flechten, Algen u. Moose d. Presburg. sat. Verh. d. Ver. f. Naturkunde in Presb. V. 1860. I. 34. sk. l.) A Kornhuber, most bécsi polytechnicumi előbb pozsonyi főreáliskolai tanár, az ott gyűjtött anyagot és a pozsonyi term. tud. társ. herbariumának mohgyűjteménye determinatioit J. Juratzka, a most élő legkitűnőbb osztrák bryolog által revidéaltatta: „Die Moose der Presburger Flora.” Verh. etc. Presb. IX. 1866. (lombmohok 105 sk. l.) Ugyanis Juratzka revidéálta a derék nemes-podhragyí ev. pap Holuby gyűjtéseit, egy hogy többrendi publicatioi teljes hitelt érdémelnek. (Zur Moosflora des Neutraer-Comitates“ Oest. bot. Zeitschr. XVIII 1868. 15 sk. l. „Zur

***) Kanitz Vers. ein. Gesch. d. ung. Bot. Halle 1865. 64. l. Az eredeti nyilatkozata Lumnitzernek i. h. VIII. l.: Denique hic palam Cel. Domino Joanni Hedwig, Botanices apud Lipsienses P. O. singulares ago gratias, quod non solum Muscos frondosos in hoc opere ipse accurate definuerit; sed etiam benigne curauerit, ut opus ipsum typis exprimeretur.“

****) Azon igen elterjedt állítás, hogy ezen kötet a raktárban tönkrement volna, mely nem egészen helyes, csak a Synonymregister Littera L. és W.-vel történt ez, de ezt is pótolták 1854-ben egy azon időtől kezdve complete példányok kaphatók l. Verh. u. Mitth. des siebenb. Ver. f. Naturw. zu Herrmannstadt V. 1854. 18 l.

Moosflora des Inovec“ (Trencsénmegyében) u. o. XIX. 1869. 143 l. „Prvotiny kvetny mochow listnatych okolia zem. podhradského“ Letopis Matice Slovenskej R. VIII. Sw. II. 1871. 16 sk. lapon, azonkívül még kisebb közlemények a tót Matica évkönyvei és az osztrák növényt. folyóiratban.) 1846—7-ben Hugo von Klinggräff (most Marienwerderben) a horvát muzeum növénytani gyűjteményeit rendezte és egyben botanisalt is ezen országban. K., ki később a bryologia terén is jó hírnévre tett szert, 1861 és 1862-ben publicalta a horvátországi anyagot: Zur Flora von Croatien Linnaea XXXI. köt. 1 sk. l. Ezen adatok egy pár Zelebor-tól gyűjtött és Dr. Reichardt-tól determinált mohával (Beiträge zur Flora der Militärgrenze Croatiens Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. XVII. 1867. 765 l.) és Sendtnernek a hóhegyre vonatkozó adataival minden, a mit eddig Horvátország mohairól tudunk. Sendtner az oly korán elhunyt müncheni egyetemi tanár, az adriai tengerpart vidékeit átkutatta, neki köszönjük a hóhegyi adatokon kívül, a pár, a magyar tengerpartra és a szép számu Dalmátiára vonatkozó moh ismeretét (Beobachtungen über die klimatische Verbreitung der Laubmoose durch das österreichische Küstenland u. Dalmatien Flora XXXI. 1848. 189 sk., 210. sk., 229 sk. l.) neki köszönjük, hogy az akkor teljes incognita Bosniát előttünk feltárta (Enumeratio plantarum in itinere Sendtneriano in Bosnia lectarum etc. Scripserunt Kummer et Sendtner. Sectio prima. Flora XXXII. 1849. Musci frondosi 4 sk. l.) Egy pár Sendtner-től gyűjtött növény különben említve van Schimper Synopsisában. Szerbia egyetlen de kitűnő botanicusa a magyar föld szülőltje Panchich József, a belgrádi egyetem tanára 1844 és 1845-ben Ruszkabányán volt, az ottani érdekes vidéket bejárta és úgy közvetlenül itt tette előtanulmányait Szerbia átkutatása érdekében. Ezen vidéken gyűjtött mohait Hampe determinálta (Zur Moosflora des nordöstlichen Banates Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. XI. 1861. 92 sk. l.) Az első adatok az Alföld mohairól Pokornytól vannak. (Beiträge zur Flora des ungarischen Tieflandes u. o. X. 1860. 283 sk. l.) Ezen adatok azon részét, mely 1863-ig tudunkra jött, összeállítottam Szontagh Miklós barátommal („Az eddig ismeretes magyarhoni mohok“ Gyogy-szer. hetilap 1863. 790 sk. l. 1864. 121. sk. 199. sk. 280 sk. l.) a munka hiányos, miután egy része elveszett, de én azt azóta is mindig pótoltam. Hazslinszky összefoglaló munkáján kívül még megjelentek azóta Schur enumeratiojában az erdélyi mohok, ezen műben recapitulálva vannak Baumgarten adatai, fel vannak használva a Heuffler által talált mohok (Specimen florae cryptogamicae vallis Arpasch Carpat. Transsylvaniae Bécs 1853. Fol.), a Schur által gyűjtöttek egy részét Juratzka determinálta. Heuffler a Schur munkájának ezen részét ismertette (Oe. bot. Zeitschr. XVI. 1866. 290 sk. l.), bírálatában kifejezte kételyeit és ki is javított néhány hibát. Ez időben gyűjtöttek még mohokat Tótországban Knapp, (Schulzer, Kanitz, Knapp. Die bisher bekannten Pflanzen Slavoniens. Wien 1866. 66 sk. l.) és Em. Weiss Dalmatia és a Hercegovinában (Verzeichniss der Moose aus Istrien und Dalmatien. determinirt, v. J. Juratzka Verh. d. k. k. zool. bot.

Ges. XVI. 1866. 583 sk. l. XVII. 1867. 759 sk. l.) Sardagna elébb publicált adatai (Ein Ausflug auf den Biocovo in Dalmatien Oe. bot. Zeitschr. XI. 1861. 177 l.), ezek alapján controlálhatók. A Knapp által gyűjtött és Juratzkától meghatározott növényekhez is egy szép számú pótlékot adott C. Stoizner (II Nachtrag zu den bisher bekannten Pflanzen Slavoniens, Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. XX. 1870. 1009 sk. l.)

Felső-Magyarhon mohairól irtak még Rehmman krakói egyetemi magántanár, ki ugyan főképp Galicziában tett kutatásokat, de azért többször a határon átjött (Versuch einer Aufzählung der Laubmoose v. Westgalizien u. o. XV. 1865. 461 sk. l.), Fritze sziléziai gyógyszerész (Fritze u. Ilse Karpatenreise u. o. XX 1870. 467 sk. l.) és újabb időben Limpricht boroszlói reáliskolai tanító és a legjobb most élő sziléziai bryolog (Bericht über die Thätigkeit der botanischen Section der schlesischen Gesellschaft im J. 1874. 12 sk. l. über die Laubmoose der hohen Tatra és 151 sk. l. Novitäten aus der Laubmoosflora der hohen Tatra) ki egyes Hazslinszky-féle adatokat corrigált. Uechtritz és Kuhn porosz botanikusok is közöltek pár adatot a Tátráról. Dr. Marczell János gyakorló orvos megírta „Nagy-Röcze és környéke mohvirányát. Budapest 1874.“ Koren a szarvasi ev. gymnasium programjában kiadta Szarvas floráját, a mohokra vonatkozó adatokat ismertette és némileg helyreigazította Holuby (Oest. bot. Zeitschr. XXIV. 1874. 319 l.). Szép sikerrel gyűjtött mohokat és vizsgálatainak eredményét kiadta Simkovics Lajos, most nagyvárad-i reáliskolai tanár. „A magyar-erdélyországi határhegyek és a Retezatón gyűjtött máj és lombmohokról.“ Math. term. tud. közl. X. köt. V. sz. Végre még meg kell említenem Fuss Mihályt, a Flora transs. szerzőjét, ki nem csak a Herbarium normale-jébe vett fel mohokat, hanem ezekről egyet, mást is irt, különösen kiemelendő: „Zur Kryptogamenflora Siebenbürgens“ Verh. u. Mitth. d. sieb. Ver. f. Naturw. zu Herrmannstadt XVI. 1865. (28 sk. l. a mohok, melyeket Juratzka determinált) és Barth József, langenthali ev. papot, ki egy igen instructív mohgyűjteményt füzetekenként kiad és egyes érdekes adatokat is közölt.

Ha már most összefoglaljuk az összes adatokat, meggyőződhetünk arról, hogy éjszaki Magyarország Pozsonytól a Máramarosig több vagy kevésbé ismeretes, legjobban talán Pozsony, Nemes Podhragy, Eperjes és a Tátra. Kevés adatot birunk az alföldről, a Királyhágón innen ugyan szép számú faj ismeretes, de azért igen sok vidékről semmit sem tudunk. Déli Magyarhonban birunk egy pár adatot Aradmegye, valamivel többet Krassó- és Szörénymegyéből. Tót és Horvátország nincs jól átkutatva, Fiume és a magyar tengerpart ismeretes moháit talán tíz újjainkon felszámíthatjuk, nem csekély végre mit Dalmáciáról tudunk.

De nem tudunk semmit a dunántuli részekről és mi feltűnő Pestmegyére vonatkozó adatok is figyelmemet kikerülték.

Mindent összefoglalva tehát nem mondhatjuk, hogy meg lehetünk elégedve az eredménynyel, de rossz akarat azt mondani, hogy Magyarországról semmit sem tudunk bryologiai tekintetben.

De hogy lássa mindenki, megnyitit tudunk, azt röviden ide akarom íglatni, a mint azt az idők folytán összeállítottam, távol legyen tőlem azt mondani, hogy az adatok mind hitelt érdemelnek, habár mindent, mi eddig is tévesnek bizonyult, kihagytam, csak a Schur adatai ellen felhozott kételyek egy részét nem fogadtam el, miután ezek közül Simkovics egy párt talált, mások éjszaki Magyarhonban felfedezettek. A lajstromba felvettem Dalmátiát, ha eddig Magyarországról irtam azt, mindig tettem. A Herzegovina és Boszniára vonatkozó adatokat azért vettem fel, mert azokat Schimper szintén kihagyta és ezek a növény-földrajzi áttekintést megkönnyítik. Felső-Magyarország miatt felvettem azon „Tátra“-adatokat, melyek vagy csak a galicziai oldalra vonatkoztak, vagy nekem kétesnek látszottak, vajjon Magyar- vagy Halicsországhoz tartoznak.*)

A magyar birodalomban van 113 genus és 431 species, ha hozzávesszük a Tátrára vonatkozó adatokat, 115 genus és 448 species, Dalmátiával együtt 117 genus és 472 sp. és Boszniával 117 genus és 474 sp.

A magyar birodalomban van tehát több, mint az összes európai genera $\frac{2}{3}$ és valamivel kevesebb, mint az összes európai fajok fele.

Az egész területen az összes európai nemek majdnem $\frac{5}{6}$, és az összes európai fajok felénél több.

Milyen lenne az eredmény, ha az egész ország csak anynyira lenne átvízsgálva, mint Pozsony, Nemes-Podhragy, Eperjes és a Tátra!

Az eddig ismeretes magyar lombmohok.

Bryinae.

I. Cleistocarpae.

Physcomitrioidae i. Ephemerum Hampe. 1. E. serratum (Schreb.) Hampe E. 2. E. cohaerens (Hedw.) Hampe M. ii. Physcomitrella Sch. 3. P. patens (Hedw.) Sch. E.

Pottioidea e. iii. Ephemerella Müll. 4. E. recurvifoliá (Dicks.) Sch. MD. iv. Microbryum Sch. 5. M. Floerkeanum (WM.) Sch. M. v. Sphaerangium Sch. 6. S. muticum (Schreb.) Sch. ME. 7. S. triquetrum (Spruce) Sch. M. vi. Phascum L. 8. P. cuspidatum Schreb. METHDBo. β piliferum (Schreb. sp.) Sch. ME. 9. P. bryoides Dicks. MEH. 10. P. curvicolium Hedw. ME. P. rectum Sm. D.

Bruchiaceae vii. Pleuridium Sch. 11. P. nitidum (Hedw.) BS. E. 12. P. subulatum (L.) BS. METH. 13. P. alternifolium BS. ME.

II. Stegocarpae.

Weisiaceae viii. Systegium Sch. 14. S. crispum (Hedw.) Sch. ED. ix. Hymenostomum RBr. 15. H. microstomum (Hedw.) RBr. METD. β squarrosulum Hazsl. M. 16. H. tortile (Schwaegr.) BS. MEDHeBo.

*) A fajok utáni kezdőbetűk az illető vidékeket jelentik, melyben az illető moh előfordul: M=Éjszaki Magyarhon, A=Alföld, E=a Királyhágón ineni rész, B=Arad, Szörény- Krassó megye. T=Tót-, H=Horvát-, D=Dalmat-ország, L=magyar tengerpart és Fiume, Bo=Bosznia, He=Herzegovina.

H. crispatum Nees et Hornsch. D! x. *Gyroweisia* Sch. 17. *G. tenuis* (Schrad.) Sch. ME. xi. *Gymnostomum* BS. *G. calcarea* Nees et Hornsch. Tatra DBo. δ *brevifolium* Sch. Bo! *G. rupestre* Schwaegr. Tatra 18. *G. curvirostrum* (Ehrh.) Hedw. ME. γ *microcarpon* (Nees et Hornsch.) Sch. M. xii. *Eucladium* BS. 19. *E. verticillatum* (L.) BS. MDHeBo. xiii. *Anoetangium* BS. 20. *A. compactum* (Schleich.) Schwaegr. ME. xiv. *Weisia* Hedw. 21. *W. viridula* Brid. MEBTHDBo. β *stenocarpa* Sch. M. γ *densifolia* Sch. M. δ *amblyodon* (Brid.) Sch. MD. 22. *W. mucronata* BS. E. xv. *Dicranoweisia* Lindb. 23. *D. compacta* (Schleich.) Sch. E. 24. *D. crispula* (Hedw.) Sch. MEBT. β *atrata* Sch. ME. 25. *D. cirrata* (Hedw.) Sch. MEB. xvi. *Rhabdoweisia* Sch. 26. *R. fugax* (Hedw.) BS. MB. xvii. *Cynodontium* Sch. 27. *C. gracilescens* (W. M.) Sch. E. γ *alpestre* (Wahl.) Sch. M. 28. *C. polycarpum* (Ehrh.) Sch. MET. β *strumiferum* (Hedw.) Sch. ME. γ *tenellum* Sch. M. 29. *C. virens* (Hedw.) Sch. M. δ *compactum* Sch. M. xviii. *Dichodontium* Sch. 30. *D. pellucidum* (Hedw.) Sch. MET. β *fagimontanum* Brid. M. xix. *Trematodon* Michx. 31. *T. ambiguus* (Hedw.) Hornsch. E. xx. *Dicranella* Sch. 32. *D. crispa* (Hedw.) Sch. M. *D. Grevilleana* (Brid.) BS. Tatra 33. *D. Schreberi* (Hedw.) Sch. ME. 34. *squarrosa* (Schrad.) Sch. ME. 35. *D. cerviculata* (Hedw.) Sch. ME β *pusilla* (Hedw.) Sch. E. 36. *D. varia* (Hedw.) Sch. MEBTDBo. 37. *D. rufescens* (Turn.) Sch. MT. 38. *D. subulata* (Hedw.) Sch. MET. 39. *D. curvata* (Hedw.) Sch. ME. 40. *D. banatica* (Hampe) B. 41. *D. heteromalla* (Hedw.) Sch. METH. xxi. *Dicranum* Hedw. 42. *D. Starkii* WM. ME. 43. *D. falcatum* Hedw. M. *D. strictum* Schleich. Bo. 44. *D. montanum* Hedw. MDBTHBo. 45. *D. flagellare* Hedw. MET. 46. *D. fulvum* Hook. T. 47. *D. longifolium* Hedw. METH. 48. *D. Sauteri* BS. M. 49. *D. albicans* BS. M. 50. *D. elongatum* Schwaegr. M. 51. *D. fuscescens* Turn. ME. β *longirostre* (Schwaegr.) Sch. METBo. γ *flexicaule* (Brid.) Sch. M. δ *robustum* Sch. M. 52. *D. neglectum* Juratzka M. 53. *D. Mühlenbeckii* BS. M. 54. *D. scoparium* (L.) Hedw. MEBTHDBo. β *orthophyllum* Sch. ME. 55. *D. majus* Turn. ME. 56. *D. palustre* La Pyl. AB. γ *polycladum* Sch. M. 57. *D. Schraderi* Schwaegr. MEH. 58. *D. spurium* Hedw. TatraE. 59. *D. undulatum* Voit. MET. xxii. *Dicranodontium* BS. 60. *D. longirostre* (WM.) BS. ME. 61. *D. aristatum* Sch. ME? xxiii. *Campylopus* Brid. 62. *C. flexuosus* (L.) Brid. E. 63. *C. turfaeus* BS. E.

Leucobryaceae xxxiv. *Leucobryum* Hampe. 64. *L. glaucum* (L.) Hampe MEBH.

Fissidentaceae xxv. *Fissidens* Hedw. 65. *F. bryoides* Hedw. METHBo. 66. *F. exilis* Hedw. ME. 67. *F. incurvus* (WM.) Schwaegr. MEBD. 68. *F. pusillus* Wils. M. 69. *F. crassipes* Wils. M. 70. *F. osmundioides* (Sw.) Hedw. MB. 71. *F. decipiens* DeNot. MTD. 72. *F. taxifolius* (L.) Hedw. MEH. 73. *F. adiantoides* (Dill.) Hedw. MEBTHD.

Seligeriaceae xxvi. *Seligeria* BS. 74. *S. pusilla* (Hedw.) BS. MEB. *S. calcarea* (Dicks.) BS. D. 75. *S. tristicha* (Brid.) BS. ME. 76. *S. recurvata* (Hedw.) BS. M. xxvii. *Blindia* BS. 77. *B. acuta* (Hedw.)

BS.MBT. xxviii. *Brachyodus* Nees et Hornsch. 78. *B. trichodes* Nees et Hornsch. M.

Ceratodontaceae xxix. *Ceratodon* Brid. 79. *C. purpureus* (L.) Brid. MAEBTHDBo. xxx. *Trichodon* Sch. 80. *T. cylindricus* (Hedw.) Sch. ME. xxxi. *Leptotrichum* Hampe 81. *L. tortile* (Schrad.) Hampe MEBT. β *pusillum* (Hartm.) Sch. ME. *L. vaginans* (Sull.) Sch. Tátra 82. *L. homomallum* (Hedw.) Sch. MEBT. 83. *L. flexicaule* (Schwaegr.) Hampe MHeBo. 84. *L. pallidum* (Schreb.) Hampe MEB. 85. *L. Knappii* Juratzka T. 86. *L. glaucescens* (Hedw.) Hampe MEB. xxxii. *Distichium* BS. 87. *D. capillaceum* (L.) BS.MEDBo. β *brevifolium* Sch. M. 88. *D. inclinatum* (Hedw.) BS.MB.

Pottiaceae xxxii. *Pharomitrium* Sch. 89. *P. subsessile* (Brid.) Sch. M. xxxiv. *Pottia* Ehrh. 90. *P. cavifolia* Ehrh. MAETDBo. γ *incana* Sch. M. 91. *P. minutula* (Schwaegr.) BS.MED. 92. *P. truncata* (Brid.) BS.MAETHDBo. β *major* Br. ME. 93. *P. Heimii* (Hedw.) Sch. E. *P. Starkeana* (Hedw.) C. Müll. D. 94. *P. lanceolata* (Dicks.) C. Müll. MEBTDBo. γ *angustata* Sch. M. 95. *P. latifolia* (Schwaegr.) C. Müll. ME. xxxv. *Didymodon* Hedw. 96. *D. rubellus* (Roth) BS. MEBTHDHeBo. *D. luridus* Hornsch. D. 97. *D. cylindricus* (Bruch) BS. M. xxxvi. *Trichostomum* Sm. 98. *T. tophaceum* Brid. MHD. β *brevifolium* (Dicks.) Schimper D. *T. mutabile* BS. D. 99. *T. crispulum* Bruch MBo. *T. flavo-virens* Bruch D. xxxvii. *Desmatodon* (Brid.) 100. *D. latifolius* (Hedw.) BS.ME. β *glacialis* (Funk) Sch. ME. xxxviii. *Barbula* Hedw. 101. *B. rigida* Schultz M. 102. *B. ambigua* BS.MED. *B. aloides* (Koch) BS.D! 103. *B. membranifolia* Hook. E. *B. marginata* BS.Bo. *B. canescens* Bruch D. 104. *B. muralis* (L.) Hedw. MAEBTHDBo. β *incana* Sch. EH. γ *aestiva* (Brid.) Sch. ME. δ *rupestris* Schultz D. 105. *B. unguiculata* (Dill.) Hedw. MAEBTHLDBo. β *cuspidata* Sch. M. 106. *B. fallax* Hedw. MAEBTHLDBo. γ *brevifolia* (Brid.) Sch. M. *B. curvifolia* Sch. Tátra. 107. *B. rigida* (Dicks.) Sch. ME. β *densa* Sch. M. *B. vinealis* Brid. D. 108. *B. gracilis* Schwaegr. MBD. 109. *B. Hornschuchiana* Schultz ED. 110. *B. paludosa* Schwaegr. ME. *B. revoluta* Schwaegr. Bo. 111. *B. convoluta* Hedw. METD, 112. *B. caespitosa* (Schwaegr.) Sch. EBD. 113. *B. tortuosa* (L.) W. METHDHe. *B. squarrosa* (Brid?) Sch. D. 114. *B. subulata* (L.) Brid. MAEBTHDBo. *B. inermis* (Br.) Sch. D. 115. *B. mucronifolia* Schwaegr. ME. 116. *B. alpina* BS.E. *B. laevipila* Brid. D. *B. aciphylla* BS. Tátra 117. *B. ruralis* (L.) Hedw. MAEBTHDBo. 118. *B. intermedia* (Brid.) Sch. MDHe. 119. *B. pulvinata* Juratzka M. 120. *B. papillosa* Wils. M. *Geheebia* Sch. *catractarum* Sch. Tátra.

Grimmiaceae xxxix. *Cinclidotus* PB. 121. *C. riparius* (Host.) BS.E. 122. *C. fontinaloides* (Hedw.) PBETD. 123. *C. aquaticus* (Dill.) BS.EHD. xxx. *Grimmia* Ehrh. 124. *G. conferta* Funk MTDBo. 125. *G. apocarpa* (L.) Hedw. MEBTHDBo. β *gracilis* (Schwaegr.) Nees et Hornsch. MB. γ *rivularis* (Schwaegr.) Nees et Hornsch. MEB. δ *alpicola* (Sw.) Nees et Hornsch. M. *G. anodon* C. Müll. Tátra. 126.

G. crinita Brid. *E. G. orbicularis* BS.D. 127. *G. pulvinata* (Hedw.) Sm. MAEBTHDHeBo. γ *longipila* Sch. M. 128. *G. Schultzii* Brid. ME. 129. *G. contorta* (Wahlenb.) Sch. M! 130. *G. funalis* (Schwaegr.) Sch. M. 131. *G. Mühlenbeckii* Sch. E. 132. *G. Hartmani* Sch. M. 133. *G. elatior* BS.MEB. 134. *G. Doniana* Sm. ME. 135. *G. ovata* W. M. MET. *G. tergestina* Tomm. Tátra. 136. *G. commutata* Hüb. ME. 137. *G. montana* BS.M. 138. *G. alpestris* Schleich ME. 139. *G. Ungerii* Juratzka E. 140. *G. sulcata* Saut. M. 141. *G. mollis* BS.M. *G. elongata* Kaulf. Tátra xli *Racomitrium* Brid. 142. *R. patens* (Dicks.) Sch. ME. 143. *R. aciculare* (L.) Brid. MET. 144. *R. protensum* Al. Br. M. 145. *R. sudeticum* (Funk) BS.ME. 146. *R. heterostichum* (Hedw.) Brid. MEDMT. 147. *R. fasciculare* (Schrad.) Brid. ME. 148. *R. microcarpum* (Hedw.) BS.ME. 149. *R. lanuginosum* (Hedw.) Brid. E. 150. *R. canescens* (Hedw.) Brid. MEBTBo. β *prolixum* BS.M. γ *ericoides* (Dicks.) BS.MEBo. xlii. *Hedwigia* Ehrh. 151. *H. ciliata* (Dicks.) Ehrh. MEBTHBo. β *leucophaea* Sch. MB. xliii. *Coscinodon* Spr. 152. *C. pulvinatus* Spreng. ET. xlv. *Amphoridium* Sch. 153. *A. Mougeotii* BS.MT. *Zygodon* Hook et Tayl. *Z. viridissimus* (Dicks.) Brid. Tátra D. xlv. *Uloa* Mohr. 154. *U. Ludwigii* (Brid.) Brid. MT. 155. *U. Bruchii* Brid. MEB. 156. *U. crispa* (Hedw.) Brid. MEBTH. 157. *U. crispula* Brid. MAEBo. *U. Rehmanni* Juratzka Tátra 158. *U. Hutschinsiae* (Sm.) Sch. METD. xlvii. *Orthotrichum* Hedw. 159. *O. anomalum* Hedw. MEBTHDHeBo. β *cylindricum* Sch. D. 160. *O. cupulatum* Hoffm. METDHeBo. 161. *O. Sturmii* Hoppe et Hornsch. MDBo. 162. *O. rupestre* Schleich. MH. 163. *O. obtusifolium* Schrad. ME. 164. *O. affine* Schrad. MEBH. 165. *O. fastigiatum* Bruch. M. EB. 166. *O. speciosum* Nees. MABT. 167. *O. patens* Bruch. MEBo. 168. *O. stramineum* Hornsch. MEBo. 169. *O. fallax* BS.MEBBo. 170. *O. pumilum* Sw. ME. 171. *O. pallens* Bruch. MB. 172. *O. appendiculatum* Sch. E. *O. leucomitrium* Bruch Bo. 173. *O. diaphanum* Schrad. MED. 174. *O. leiocarpum* BS. MEBTHD. 175. *O. rivulare* Turn. B. xvii. *Encalypta* Schreb. 176. *E. commutata* Nees et Hornsch. M. 177. *E. vulgaris* Hedw. MEDBo. δ *elongata* Sch. M. 178. *E. rhabdocarpa* Schwaegr. ME. 179. *E. ciliata* Hedw. MEBTHBo. 180. *E. streptocarpa* Hedw. MEBTHD.

Tetraphidaceae xviii. *Tetraphis* Hedw. 181. *T. pellucida* (L.) Hedw. MEBTD.

Schistostegaceae xlix. *Schistostega* Mohr. 182. *S. osmundacea* (Dicks.) WM. E.

Splachnaceae l. *Dissodon* Grev. et Arn. 183. *D. Hornschuchii* Grev. et Arn. B. 184. *D. Froelichianus* (Hedw.) Grev. et Arn. EB. 185. *D. splachnoides* (Schwaegr.) Grev. et Arn. E. li. *Tayloria* Hook. 186. *T. serrata* (Hedw.) BS.ME. lii. *Tetraplodon* BS. 187. *T. mnioides* (L.) Sch. M. liii. *Splachnum* L. 188. *S. sphaericum* L. MEB. 189. *S. ampullaceum* L.ME.

Physcomitriaceae liv. *Pyramidula* Brid. 190. *P. tetragona* Brid. ME. lv. *Physcomitrium* Brid. 191. *P. sphaericum* (Schwaegr.) Brid.

E. 192. *P. piriforme* (L.) Brid. MEBTHBo. lvi *Entosthodon* Schwaegr. 193. *E. ericetorum* (Bals. et De Not.) Sch. E. lviii. *Funaria* Schreb. 194. *F. fascicularis* (Dicks.) Sch. MEBo. *F. curviseta* (Schwaegr.) Lindb. D. *F. calcarea* Wahlenb. D. 195. *F. hygrometrica* (L.) Hedw. MEBTHD. β *patula* BS.E.

Bryaceae: lviii. *Leptobryum* Sch. 196. *L. piriforme* (L.) Sch. MET. lix. *Webera* Hedw. 197. *W. acuminata* (Hoppe et Hornsch.) Sch. ME. 198. *W. polymorpha* (Hoppe et Hornsch.) Sch. Tátra E. 199. *W. elongata* (Dicks.) Schwaegr. METD. 200. *W. longicolla* (Sw.) Hedw. ME. 201. *W. nutans* Hedw. MEBT. γ *bicolor* (Hoppe et Hornsch.) Sch. M. δ *subdenticulata* (Brid.) Sch. M. ϵ *longiseta* (Thomas) Sch. M. ϑ *sphagnetorum* Sch. M. η *uliginosa* Sch. M. 202. *W. cucullata* (Schwaegr.) Sch. Tátra E. 203. *W. cruda* (Schreb.) Sch. MEBo. 204. *W. annotina* (Hedw.) Schwaegr. EBo. 205. *W. Ludwiggii* (Schwaegr.) Sch. ME. 206. *W. commutata* Sch. γ *gracile* (Schleich.) Sch. M. 207. *W. pulchella* (Hedw.) Sch. M. 208. *W. carnea* (L.) Sch. MEH. 209. *W. albicans* (Wahlenb.) Sch. MEBT. lx. *Bryum* Dill. 210. *B. arcticum* (RBr.) BS.M. 211. *B. pendulum* (Hornsch.) Sch. M. 212. *B. imbricatum* (Brid.) BS.E. 213. *B. inclinatum* (Sw.) BS.ME. 214. *B. uliginosum* (Bruch.) BS.ME. 215. *B. cirratum* Hoppe et Hornsch. MBH. 216. *B. bimum* Schreb. MEBo. *B. torquescens* BS.D. *B. provinciale* Philib. D. 217. *B. pallescens* Schleich. MEBBo. 218. *B. erythrocarpum* Schwaegr. T. *B. atro-purpureum* WM. D. 219. *B. vérsicolor* ABr. M. 220. *B. alpinum* L. EBD. 221. *B. caespiticium* L.MAETDBo. *B. Mildenianum* Jur. D. 222. *B. Funkii* Schwaegr. ME. 223. *B. argenteum* L.MAEBTHD. β *majus* Sch. ME. 224. *B. capillare* L.MEBTD. β *cuspidatum* Br. et Sch. M. δ *platyloma* (Schwaegr.) Sch. M. ϵ *Ferchellii* (Funk) Sch. Bo. *B. Donianum* Grev. D. 225. *B. pallens* Sw. ME. β *speciosum* (Voit.) Sch. M. γ *arcuatum* Sch. M. 226. *B. Duvalii* Voit. M. 227. *B. pseudotriquetrum* (Hedw.) Schwaegr. MEBHT Bo. β *gracilescens* Sch. M. δ *compactum* Sch. M. 228. *B. turbina-tum* (Hedw.) Schwaegr. M. 229. *B. roseum* Schreb. MEBTH. lxi. *Zieria* Sch. 230. *Z. julacea* Sch. M. lxii. *Mnium* L. 231. *M. cuspidatum* Hedw. MEBTHBo. 232. *M. affine* Bland. MAET. β *elatum* Sch. M. 233. *M. undulatum* (L.) Hedw. MEBTH. 234. *M. rostratum* (Schrad.) Schwaegr. MEBTH. 235. *M. hornum* L.MEBTH. 236. *M. serratum* (Schrad.) Brid. MEBH. 237. *M. ortorrhynchum* BS. MBo. 238. *B. spinosum* (Voit.) Schwaegr. ME. 239. *M. spinulosum* BS. Tátra, T. 240. *M. stellare* Hedw. METHBo. 241. *M. punctatum* Hedw. MEBTH. lxiii. *Cinclidium* Sw. 242. *C. stygium* Sw. E. lxiv. *Amblyodon* PB. 243. *A. dealbatus* (Dicks.) PB.MB. lxx. *Catascopium* Brid. 244. *C. nigritum* Hedw. Sch. M. lxxi. *Meesea* Hedw. 245. *M. uliginosa* Hedw. ME. β *alpina* (Funk) Sch. ME. γ *minor* (Brid.) Sch. M. 246. *M. longiseta* Hedw. ME. 247. *M. Albertinii* BS.M. 248. *M. tristicha* (Funk) BS.E. lxxvii. *Aulacomnium* Schwaegr. 249. *A. androgynum* (L.) Schwaegr. MEB. 250. *A. palustre* (L.) Schwaegr. MAEB. 251. *A. turgidum* (Wahlenb.) Schwaegr. ME. lxxviii. *Bartramia* Hedw.

B. stricta Brid. D. 252. *B. ithyphylla* Brid. MEBTBo. β *crispa* (Sw.) Sch. MEBBo. 253. *B. Halleriana* Hedw. MEBBo. 254. *B. Oederi* (Gunner) Sw. MEBBo. lxx. *Conostomum* Sw. 255. *C. boreale* Sw. M. lxx. *Philonotis* Brid. 256. *P. fontana* Brid. MEBTBo. β *alpina* Sch. M. γ *falcata* Sch. M. 257. *P. calcarea* BS.ME. lxxi. *Timmia* Hedw. 258. *T. megapolitana* Hedw. MEBBo. 259. *T. austriaca* Hedw. MEB. *T. norvegica* Zetterst. Tátra.

Polytrichiaceae lxxii. *Atrichum* PB. 260. *A. undulatum* (L.) PB. MEBTHBo. 261. *A. angustatum* (Schwaegr.) BS.ED. 262. *A. tenellum* (Roehl.) BS.M. lxxiii. *Oligotrichum* DC. 263. *O. hercyniacum* (Ehrh.) Lam. et DC.ME. lxxiv. *Pogonatum* PB. 264. *P. nanum* Neck. MEBH. 265. *P. aloides* (Hedw.) PB. MEBTHBo. 266. *P. urnigerum* (L.) PB. MEBTH. 267. *P. alpinum* (L.) Roehl. MEBBo. β *arcticum* (Sw.) Sch. M. γ *septentrionale* (Sw.) Sch. ME. δ *brevifolium* (RBr.) Sch. M. lxxv. *Polytrichum* Dill. 268. *P. sexangulare* Flörke ME. 269. *P. gracile* Menz. ME. 270. *P. formosum* Hedw. MEBTBo. β *pallidisetum* Sch. E. 271. *P. piliferum* Schreb. MEBTH. β *Hoppei* Sch. M. 272. *P. juniperinum* Hedw. MEBTH. β *alpinum* Sch. ME. 273. *P. strictum* Menz. ME. 274. *P. commune* L. MEBTH. β *perigoniale* (Mich.) Sch. ML. γ *humile* Sch. M.

Buxbaumiaceae lxxvi. *Diphyscium* Mohr. 275. *D. foliosum* (L.) Mohr MEB. lxxvii. *Buxbaumia* Hall. 276. *B. aphylla* Hall. ME. 277. *B. indusiata* Brid. M.

II. Pleurocarpae.

Fontinalaceae lxxviii. *Fontinalis* Dill. 278. *F. antipyretica* L. MEBTH. 279. *F. squamosa* L.E. lxxix. *Dichelyma* Myrin. 280. *D. falcatum* (Hedw.) Myrin. E.

Neckeraceae *Leptodon* Mohr. *L. Smithii* (Dicks.) Mohr D. lxxx. *Neckera* Hedw. 281. *N. pennata* (Hall.) Hedw. MEBTH. 282. *N. crispa* (L.) Hedw. MAEBTHDBo. 283. *N. complanata* (L.) Hüben. MEBTBo. 284. *N. Sendtneriana* Sch. MEB. lxxxii. *Homalia* Brid. 285. *H. trichomanoides* (Schreb.) BS.MEBT. lxxxii. *Leucodon* Schwaegr. 286. *L. sciuroides* (L.) Schwaegr. MEBTHDBo. β *morensis* (Schleich.) Sch. D. *Pterogonium* Sw. *P. gracile* (Dill.) Sw. D. lxxxiii. *Antitrichia* Brid. 287. *A. curtispindula* (Hook. et Tayl.) Brid. METHDBo.

Hookeriaceae lxxxiv. *Pterigophyllum* Brid. 288. *P. lucens* (L.) Brid. BEH.

Fabroniaceae lxxxv. *Anacamptodon* Brid. 289. *A. splachnoides* (Fröl.) Brid. MEB. lxxxvi. *Myrinia* Sch. 290. *M. pulvinata* (Wahlenb.) Sch. E.

Leskeaceae lxxxvii. *Myurella* Sch. 291. *M. julacea* (Vill.) BS.ME. lxxxviii. *Leskea* Hedw. 292. *L. polycarpa* Ehrh. MEABTHBo. β *paludosa* (Hedw.) Sch. ME. 293. *L. nervosa* (Schwaegr.) Myr. M AEB. lxxxix. *Anomodon* Hook. et Tayl. 294. *A. rostratus* (Hedw.) Sch. E. 295. *A. longifolius* (Schleich.) Hartm. MAT. 296. *A. attenuatus*

(Schreb.) Hartm. MAEBTHBo. 297. *A. viticulosus* (L.) Hook. et Tayl. MEBTHBo. xc. *Pseudoleskea* BS. 298. *P. atrovirens* (Dicks.) BS.MEBBo. β *brachyclados* (Schwaegr.) Sch. M. 299. *P. catenulata* (Brid.) Sch. MEBo. xci. *Heterocladium* BS. 300. *H. dimorphum* (Brid.) BS.M. 301. *H. heteropterum* (Bruch) BS.E. xcii. *Thuidium* Sch. 302. *P. decipiens* De Not. M. 303. *T. tamariscinum* (Hedw.) BS.MEBTH. *T. recognitum* (Hedw.) Sch. DBo. 304. *T. delicatulum* (Hedw.) Lindb. MEBTH. 305. *T. abietinum* (L.) BS.MAEBHBo.

Hypnaceae xciii. *Pterigynandrum* Hedw. 306. *P. filiforme* (Timm.) Hedw. MEBTDBo. β *heteropterum* (Brid.) Sch. ME. xciv. *Lescuraea* Sch. 307. *L. striata* (Schwaegr.) BS.M. β *saxicola* (Milde) Sch. M. xciv. *Platygyrium* BS. 308. *P. repens* (Brid.) BS.MEBBo. xcvi. *Pylaisia* Sch. 309. *P. polyantha* (Hedw.) BS.MAETH. xcvi. *Cylindrothecium* Sch. 310. *C. concinnum* De Not. M. xcvi. *Climacium* WM. 311. *C. dendroides* (L.) WM.MEBTBo. xcix. *Isothecium* Brid. 312. *I. myurum* (Poll.) Brid. MEBTHBo. γ *robustum* Sch. M. c. *Orthothecium* Sch. 313. *O. intricatum* (Hartm.) BS.M. 314. *O. rufescens* (Dicks.) BS.ME. 315. *O. chryseum* (Schwaegr.) BS.M. ci. *Homalothecium* Sch. 316. *H. sericem* (L.) BS. MAEBTHDHeBo. 317. *H. Philippeanum* (R. Spruce) Sch. MEBH. cii. *Camptothecium* Sch. 318. *C. lutescens* (Huds.) BS.MAEBTDBo. 319. *C. nitens* (Schreb.) Sch. MET. ciii. *Ptychodium* Sch. 320. *P. plicatum* (Schl.) Sch. MBo. civ. *Brachythecium* Sch. 321. *B. laetum* (Brid.) BS.M. 322. *B. salebrosum* (Hoffm.) BS.MDBTD. β *longisetum* BS.M. γ *palustre* Sch. ME. δ *densum* BS.M. ϵ *cylindricum* Sch. M. 323. *B. glareosum* (Bruch.) BS.M. EB. 324. *B. albicans* (Neck.) BS.ME. 325. *B. velutinum* (L.) Sch. MAEBTHD. β *praelongum* Sch. M. γ *intricatum* (Hedw.) Sch. MEB. 326. *B. trachypodium* (Brid.) BS.M. 327. *B. reflexum* (WM.) Sch. ME. 328. *B. Starkii* (Brid.) BS.M. 329. *B. glaciale* BS.M. 330. *B. rutabulum* (L.) BS.MAEBTH. γ *flavescens* Sch. M. δ *plumulosum* Sch. M. 331. *B. campestre* (Bruch) BS.M. *B. Geheebii* Milde Tatra. 332. *B. rivulare* (Bruch) BS.MAEH. 333. *B. populeum* (Hedw.) BS. MEBTH. β *majus*. Br. et Sch. M. 334. *B. plumulosum* (Sw.) BS.ME. cv. *Eurhynchium* Sch. 335. *E. myosuroides* (Dill.) Sch. EL. 336. *E. strigosum* (Hoffm.) BS.MET. *E. circinatum* (Brid.) BS.D. 337. *E. striatulum* (Spruce) BS.M. 338. *E. striatum* (Schreb.) BS.METHD. β *meridionale* (Sch.) Sch. D. 339. *E. Vaucherii* (Sch.) Sch. M. β *julaceum* Schimp. M. 340. *E. piliferum* (Schreb.) BS. ME. 341. *E. speciosum* (Brid.) Sch. E. 342. *E. praelongum* (L.) Sch. METHD. 343. *E. abbreviatum* Sch. MT. 344. *pumilum* (Wils.) Sch. LDHe. cvi. *Rhynchostegium* Sch. 345. *R. tenellum* (Dicks.) BS.LDHe. *R. curvisetum* (Brid.) Sch. D. 346. *R. depressum* (Bruch) Sch. T. *R. confertum* (Sm.) BS.D. *R. megapolitanum* (Bland.) BS.DHe. 347. *R. rotundifolium* (Scop.) BS.M. 348. *R. murale* (Hedw.) Sch. MEHT. γ *julaceum* Sch. M. 349. *R. rusciforme* (Weis.) BS.MEBTHDBo. β *lutescens* BS.BD. δ *prolixum* Brid. D. cvii. *Thamnum* Sch. 350. *T. alopecurum* (L.) Sch. MEBH. cviii. *Plagiothecium* Sch. 351. *P. pul-*

chellum (Hedw.) BS.M. 352. *P. nitidulum* (Wahl.) BS.M. 353. *P. denticulatum* (L.) BS.MEBTHBo. β *tenellum* BS.M. γ *densum* BS.M. ϵ *myurum* BS.M. *P. elegans* (Hook.) Sch. Tátra 354. *P. Röseanum* (Hampe) Sch. ME. 355. *P. silvaticum* (L.) BS.MEBBo. 356. *P. undulatum* (L.) BS.ME. *P. Mühlenbeckii* (Hartm.) Sch. Tátra. 357. *P. silesiacum* (Selig.) BS.MEBTH. cix. *Amblystegium* Sch. A. *Sprucei* (Br.) Sch. Tátra 358. *A. subtile* (Hedw.) BS.MEBT. 359. *A. confervoides* (Brid.) BS.M. 360. *A. serpens* (L.) BS.MEABTH. β *tenue* Sch. MEBBo. 361. *A. Juratzkanum* Sch. Tátra E. 362. *A. radicale* (PB.) BS.MBT. 363. *A. irriguum* (Wils.) Sch. MBH β *tenellum* Sch. M. γ *spinifolium* Sch. M. 364. *A. fluviatile* (Sw.) BS.M. 365. *A. riparium* (L.) BS.MEBT. β *abbreviatum* Sch. M. γ *subsecundum* Sch. M. ϵ *elongatum* Sch. M. 366. *A. Kochii* BS.M. cx. *Hypnum* Dill. 367. *H. Hallerii* L.f. ME. 368. *H. Sommerfeltii* Myrin. MAE. 369. *H. chrysophyllum* Brid. MED. 370. *H. stellatum* Schreb. MET. β *protensum* (Brid.) Sch. ME. 371. *H. polygamum* (BS.) Sch. M. 372. *H. aduncum* (L.) Hedw. MEBBo. β *intermedium* Sch. M. γ *Kneiffii* (BS.) Sch. M. δ *polycarpum* (Bland.) Sch. M. ϵ *gracilescens* Sch. M. 373. *H. vernicosum* Lindb. ME. 374. *H. Sendtneri* Sch. M. 375. *H. lycopodioides* Sch. E. 376. *H. fluitans* L.ME. β *submersum* Sch. M. 377. *H. revolvens* Sw. E. 378. *H. uncinatum* Hedw. MEBBo. β *abbreviatum* Sch. M. γ *plumosum* Sch. M. δ *plumulosum* Sch. M. ϵ *gracilescens* Sch. M. η *subjulaceum* Sch. M. 379. *H. filicinum* L. MEBDBo. 380. *H. commutatum* Hedw. MEBTHBo. 381. *H. falcatum* Brid. MB. 382. *H. sulcatum* Sch. M. 383. *H. rugosum* Ehrh. MEBTBo. 384. *H. incurvatum* Schreb. METBo. 385. *H. pallescens* (Hedw.) BS.M. 386. *H. reptile* Rich. MET. β *subjulaceum* Sch. M. 387. *H. fastigiatum* Brid. MEBBo. 388. *H. fertile* Sendt. MET. 389. *H. callichroum* (Brid.) BS.ME. 390. *H. cupressiforme* L.MAEBTHDHeBo. ϵ . *fusiforme* Sch. M. ζ . *resupinatum* (Wils.) Sch. E. 391. *H. arcuatum* Lindb. MB. 392. *H. pratense* Koch ME. 393. *H. Heuffleri* Juratzka E! 394. *H. dolomiticum* Milde M. 395. *H. Bambergeri* Sch. E. 396. *H. Vaucheri* Lesquer. M. 397. *H. Haldanianum* Grev. ME. 398. *H. nemorosum* Koch E. 399. *H. molluscum* Hedw. MEBTHDBo. 400. *H. Crista-castrensis* L.MEBT. 401. *H. palustre* L.MEBBo. β *hamulosum* Sch. M. γ *laxum* Sch. M. ϵ *julaceum* Sch. M. 402. *H. alpestre* Sw. E. 403. *H. molle* Dicks. ME. *H. norvegicum* (BS.) Sch. Tátra. *H. ochraceum* Turn. Tátra. 404. *H. cordifolium* Hedw. ME. 405. *H. giganteum* Sch. E. 406. *H. samentosum* Wahlenb. M. 407. *H. cuspidatum* L.MABET. 408. *H. Schreberi* Willd. MEBHLLBo. 409. *H. purum* L.MEBDBo. 410. *H. stramineum* Dicks. Tátra, ET. 411. *H. scorpioides* L.ME. cxi. *Hylocomium* Sch. 412. *H. splendens* (Hedw.) Sch. MEBTHDBo. 413. *H. umbratum* (Ehrh.) Sch. ME. 414. *H. Oakesii* (Sull.) Sch. 415. *H. brevirostrum* (Ehrh.) Sch. ME. 416. *H. squarrosum* (L.) Sch. METH. 417. *H. triquetrum* (L.) Sch. MEBTHDBo. 418. *H. loreum* (L.) Sch. ME.

Bryinae anomalae.

Archidiaceae exii. Archidium Brid. 419. A. alternifolium (Dicks.) Sch. BTDBo.

Andreäaceae cxiii. Andreäa Ehrh. 420. A. petrophila Ehrh. ME. γ alpicola Sch. B. 421. A. alpestris (Theden.) Sch. ME. 422. A. rupestris (L.) Sch. E. 423. A. crassinervia Br. M. 424. A. nivalis Hook. M.

Sphagnaceae cxiv. Sphagnum Dill. 425. S. acutifolium Ehrh. ME. β deflexum Sch. M. δ purpureum Sch. M. ε fuscum Sch. E. 426. S. fimbriatum Wils ME. 427. S. cuspidatum Ehrh. MEBBo. γ plumosum Sch. M. 428. S. squarrosum Pers. ETBo. 429. S. rigidum Sch. ME. β compactum (Brid.) Sch. M. 430. S. subsecundum Nees et Hornsch. MEBBo. 431. S. cymbifolium (Ehrh.) MEBBo.

Kanitz Ágost.

Az angol közoktatásügyi törvényhozás.

II.

Az egész népnevelési törvényben legkényesebb pont a vallás-tanítás kérdése. Oly országban, mint Angolhon, a hol hatalmas államegyház van, s a hol a vallást, (illetőleg kátét, cultust stb.) a moralitás egyetlen talpkövének tekintik: kétségkívül nagy haladás a türelmességen, ha a „Church Catechismus“ és „Common prayer“ recitálását, nem követelik minden gyermektől.

Az új törvény legnevezetesebb vonása tehát a Conscience Clause, a mely merőben a társadalmi² türelmesség terméke.

A kormány kérve kérte még 1847. és 1848-ban az angol egyház és a National Association tekintélyeit, hogy hagyjanak fel türelmetlen követeléseikkel és fogadjanak el az iskolai vallás tanításban az idegen felekezetű szülők és gyermekekre nézve valamely méltányos lelkiismereti záradékot, (Conscience Clause) pl. minőt azelőtt évekkel bevitték a Wesleyan Methodisták az ő iskoláikba. De sem a vallásos színezetű National Association, sem az angol egyház nem volt hajlandó egy hajszálnyit is engedni, s mereven ragaszkodott negyven év előtti álláspontjához. Az avúlt előítéleteknek, a vak buzgalomnak, a régi rendszabályok szülte lelketlen türelmetlenségnek nyakára hágott az idő, az időben az a forradalom, mely a közvéleményben történt; s melyben a Birmingham Leaguenek (1869) és a Manchesterben (1868) tartott oktatásügyi értekezletnek oroszán része van. Ma már nem kap semmiféle iskola államegélyt, melyet nem a Conscience Clause szellemében vezetnek. Ma a felekezeti iskola többé nem nemzeti iskola, mint régen volt. Azzá lehet úgy, ha az ő kategoricus imperativusa a Conscience Clause.

Az új törvény másik fővonása a helyi felelősség, mely szerint a nép kellő oktatásban részesül. London felelős a londoni iskolákért, Liverpool Liverpoolért, Bristol Bristolért és így tovább.